

confiscation of property. Realization of security property rights task in a criminal proceedings is closely related to the action of row other, envisaged by the Criminal judicial code of Ukraine concerning principles of criminal proceedings. To them it is foremost necessary to take principles of providing of right on freedom and body security, inviolability of dwelling or other possession of personality, non-interference in the personal life, publicity. Correlation of these principles testifies to the high risk of their simultaneous violation during realization of some judicial actions. For example, violation of principle of inviolability of dwelling or other possession of personality means simultaneous violation of principle of inviolability of property rights. In fact dwelling or other possession of personality is in property of some personality and realization in them search, examination or inquisitional experiment without the motivated court decision in essence is a limitation of property rights, because complicates the owner's possibility to carry out some actions in regard to the property. For this reason the obligatory condition of realization of such actions is an absolute observance of judicial form of criminal production.

Keywords: principles of criminal proceedings, inviolability of property rights, providing the right on freedom and bodily security, inviolability of dwelling or other possession of personality, non-interference in the personal life, publicity, correlation of principles, security of property rights.

УДК 343.211

О. О. Пащенко

СУСПІЛЬНА КОРИСНІСТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ

У статті доведено, що під час характеристики соціальної обумовленості кримінально-правових норм слід мовити про їх суспільну корисність, а коли йдеться про криміналізацію – про суспільну небезпеку відповідних діянь чи ступінь такої небезпеки. Автором обґрунтовано, що безвинне заподіяння шкоди (випадок, казус), а також її спричинення особами, які не мають усіх ознак суб'єкта злочину (малолітніми чи неосудними) є суспільно небезпечними, а не просто «небезпечними», як іноді стверджується в літературі.

Ключові слова: кримінально-правові норми, соціальна обумовленість, криміналізація, суспільна корисність кримінально-правових норм, суспільна небезпека діянь.

Постановка проблеми. Про суспільну корисність кримінально-правових норм можна судити, навіть, з назви того виду, до якого вона належить. Так, суспільна корисність охоронних норм кримінального права, вочевидь, полягає в тому, що вони охороняють відповідні суспільні відносини від небезпечних посягань; регулятивних – упорядковують такі суспільні відносини, установлюють належну поведінку для їх учасників (суб'єктів); норм-дефініцій – визначають зміст певних кримінально-правових понять; заохочувальних – стимулюють особу до певної поведінки, корисної для суспільства.

Слід зауважити, що науковці, які в дослідженнях зверталися до аналізу питання соціальної обумовленості охоронних кримінально-правових норм, як обставину такої обумовленості (фактору криміналізації) визначали не суспільну корисність, а навпаки суспільну небезпеку, або ступінь суспільної небезпеки. Уважаємо таке вирішення питання доречним

лише тоді, коли мовиться про небезпечність діянь, учинення яких забороняється певною нормою. Тобто для криміналізації відповідне діяння має бути суспільно небезпечним (мати достатньо високий ступінь суспільної небезпеки). У випадку ж розгляду проблеми соціальної обумовленості (а не криміналізації) ситуацію слід розглядати з двох боків. З одного, якщо досліджувати соціальну обумовленість криміналізації діянь певного виду, то висновок порівняно з вищенаведеним також не зміниться. З іншого, коли йдеться про соціальну обумовленість власне кримінально-правової норми (а не діяння, відповідальність за яке нею передбачено), то про суспільну небезпеку вже йтися не може, оскільки норма не може бути «небезпечною» як така.

Вельми важливою є також та обставина, що поняття «суспільна небезпека діяння» (або «ступінь суспільної небезпеки діяння») не може характеризувати соціальну обумовленість кримінально-правових норм інших видів (не охоронних). Не логічно навіть намагатися шукати якусь небезпеку в регулятивних, заохочувальних нормах і нормах-дефініціях. Тобто категорія «суспільна небезпека» щодо кримінально-правових норм не має універсального характеру. На противагу цьому, категорія «суспільна корисність» такою здатністю володіє, і саме через це є сенс її використовувати при визначенні соціальної обумовленості кримінально-правових норм (законів про кримінальну відповідальність).

Отже, якщо йдеться про соціальну обумовленість кримінально-правових норм усіх видів, слід стверджувати про їх суспільну корисність, а коли про криміналізацію – про суспільну небезпеку відповідних діянь чи ступінь такої небезпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ще М.Д. Сергієвський зазначав, що з'ясування порівняльної небезпеки діянь для вирішення питання щодо їх криміналізації – центральне й найбільш складне завдання кримінального права. З одного боку, зауважує правник, законодавець має фактичну й юридичну можливість визнати караним будь-яке «порушення норм правопорядку»; з іншого – він повинен обмежитися лише тими, що потребують охорони за допомогою заходів кримінального права [1, с. 45]. Останнє (як і будь-яке інше право) виходить із загальних законів фізичної та психічної природи людини, а не зі штучних заборон законом певних діянь [2, с. 127]. Невід'ємною властивістю кожного злочину є те, що він посягає на відносини, встановлені в інтересах суспільства [3, с. 40]. Обмежуючи непомірні претензії кожної конкретної людини, соціальні (тобто суспільні) норми є потрібними для підтримання спокійного співіснування й співробітництва людей [4, с. 67]. Водночас кримінальне право не може бути «безмежним», а кримінально-правові відносини не можуть і не повинні виникати щодо кожного випадку заподіяння шкоди [5, с. 234]. За влучним висловом О.П. Гороха, в загальненому вигляді соціальне замовлення на кримінальне право становить собою потребу в кримінально-правовому реагуванні на певні діяння, що виходять за межі випадковості, заподіюють або створюють загрозу спричинення суттєвої шкоди особі, суспільству або державі [6, с. 657-658].

Формування цілей. Зважаючи на викладене, метою статті є дослідження змісту такої обставини соціальної обумовленості кримінально-правових норм як «суспільна корисність» та характеристика такого фактору криміналізації діянь як їх «суспільна небезпека».

Виклад основного матеріалу. Як зауважує Ю.А. Демидов, сутність суспільної небезпеки має ціннісний характер і розкрити її без аксіологічного підходу неможливо. Цей підхід, указує правознавець, приводить до розуміння суспільної небезпеки діяння як його негативного ставлення до системи суспільних відносин [7, с. 151]. До того ж, для глибокого розуміння ціннісної сфери кримінального права потрібно встановити роль абсолютних (універсальних) і відносних, соціальних, групових й індивідуальних та інших видів цінностей [8, с. 215]. Поділяємо позицію В.К. Грищука, який зазначає, що будь-яка норма кримінального закону породжена певними потребами та інтересами, і саме мірою виразу в ньому останніх насамперед визначається його соціальна цінність [9, с. 40]. У протилежному випадку, підкреслює правник, закон про кримінальну відповідальність перетворюється на антицінність [9, с. 42]. Заслуговує на увагу й твердження О.В. Козаченка, що соціально-позитивний характер кримінально-правових заходів є своєрідним «компенсатором» суспільної небезпеки, яка притаманна вчиненому кримінальному правопорушенню [10, с. 94].

Соціальна цінність суспільних відносин визначається місцем в ієрархії потреб людини їхнього предмета (тобто того, з приводу чого вони виникають), який, разом із суб'єктами та соціальним зв'язком між ними, виступає складовим елементом структури суспільних відносин. Оскільки в основі предмета будь-яких суспільних відносин лежить відповідний інтерес [11, с. 125, 128], то можна стверджувати, що суспільна небезпека визначається передусім місцем в ієрархії потреб людини того соціального інтересу, навколо якого певні суспільні відносини формуються. У науці давно вже констатовано, що кримінальне право не може ігнорувати інтереси, що домінують у суспільстві, потреби більшості його членів [1, с. 15]. У цьому аспекті слід підтримати І.О. Зінченко, яка зауважує, що «створюючи кримінально-правову норму, законодавець повинен визначити потребу суспільства в забороні саме даної форми злочинної поведінки, з'ясувати її реальні властивості й на цих підставах оцінити ті чи інші діяння як злочинні» [12, с. 162]. Водночас заслуговує на увагу застереження, зроблене Н.В. Нетесою, на думку якої соціальність кримінального права проявляється в забезпеченні балансу між особистими й суспільними інтересами [13, с. 198].

З огляду на викладене, не можемо погодитися з позицією правників, які під час вирішення проблеми соціальної обумовленості виокремлюють таку групу факторів як «соціальні». Уважаємо, що вони розкривають значущість для суспільства певного виду діяльності (виробництва, транспорту, освіти, видобування корисних копалин, заняттям певними промислами тощо), а тому характеризують важливість відповідних суспільних відносин, переконують у потребі виділення їх як об'єкта кримінально-правової охорони. Інакше кажучи, такі фактори ілюструють (розкривають) характер суспільної небезпеки посягань на них.

Таким чином, «соціальні фактори» не мають самостійного значення, а є складовою частиною такої обставини соціальної обумовленості, як суспільна небезпека. Крім того, усі обставини соціальної обумовленості (або фактори, як зазначають окремі вчені) є «соціальними», тому вона, власне, і називається «соціальна обумовленість». Через це виділяти в рамках соціальної обумовленості «соціальні фактори» є нелогічним, оскільки частина поняття йменується як і ціле.

Успереч цьому В.І. Курляндський відносить соціальні фактори до групи тих, що не пов'язані зі суспільною небезпекою діяння. Такими факторами, на його думку, є відносна поширеність діянь, шкідливість їх антисоціальних наслідків та рівень правосвідомості громадян [14, с. 81-82]. С.Г. Келіна виділяє групу соціальних і соціально-психологічних підстав криміналізації, до кола яких належать: наявність достатньо високого ступеня суспільної небезпеки діяння, його відносна поширеність, відповідність кримінально-правової заборони моральним уявленням населення, а також правильне співвідношення позитивних і негативних наслідків введення кримінально-правової заборони [15, с. 10-11]. На жаль, дослідниця не уточнює, які з названих підстав є соціальними, а які соціально-психологічними. Логічно припустити, що за такої класифікації відповідність кримінально-правової заборони моральним уявленням населення є соціально-психологічною підставою криміналізації. У цьому вбачається перевага позиції дослідниці порівняно з класифікацією В.І. Курляндського, який, як зазначено вище, не виділяв групи соціально-психологічних факторів, а рівень правосвідомості громадян відносив до факторів соціальних.

С.А. Маркунцов у своїй класифікації виділяє так звані «власне соціальні» витоки кримінально-правових заборон [2, с. 155], що зближує його позицію із точками зору В.І. Курляндського та С.Г. Келіної. Окрім того, аналізуючи доробок С.А. Маркунцова, доходимо висновку, що весь матеріал, наведений у процесі характеристики «власне соціальних» витоків стосується лише суспільної небезпеки й більше нічого [2, с. 156-157]. Це зокрема, визнає й сам дослідник, підсумовуючи, що, безсумнівно, суспільні відносини виступають як соціальні витоки для кримінально-правових приписів, які містяться в заборонних кримінально-правових нормах, чи, принаймні, повинні виступати в такій якості [2, с. 157].

Загальновизнаним у кримінально-правовій доктрині є розуміння суспільної небезпеки як соціальної, якісної ознаки, що віддзеркалює матеріальну сутність злочину й полягає в тому, що діяння заподіює чи створює загрозу заподіяння істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі.

Більшість науковців поділяє точку зору щодо *об'єктивного* характеру суспільної небезпеки, тобто визнає, що вона не залежить від свідомості й волі законодавця [16, с. 60; 17, с. 6; 18, с. 22; 19, с. 25; 20, с. 24-25]. Як зазначає Н.Г. Іванов, забороняючи конкретну поведінку за допомогою «нормативного матеріалу», законодавець враховує суспільну небезпеку, але не створює її шляхом встановлення правової заборони [21, с. 42]. Водночас не можемо

погодитися з позицією П.П. Осипова, який стверджує, що суспільна безпека – це об'єктивна властивість злочину, яка *не залежить від його суб'єктивної сторони* [22, с. 122]. Слід визнати, що суб'єктивна сторона іманентно притаманна злочину, тобто наявна завжди (інакше вчинене діяння злочином називати не можна), і в цьому аспекті теж виступає як об'єктивна властивість. Проте, на наш погляд, суспільство незалежно від позиції законодавця сприймає різницю між бажаним та не бажаним злочинним результатом, свідомим і не свідомим заподіянням шкоди. Уважаємо, що суб'єктивна сторона конкретного злочину залежить лише від свідомості та волі особи, яка його вчиняє (конкретного діяча), а законодавець у кримінально-правовій нормі лише вказує, чи є певне посягання інтелектуального й вольового моментів у цьому випадку злочинним чи ні. Тому, говорячи про об'єктивність суспільної безпеки, краще вказувати на її незалежність від свідомості й волі законодавця, а не від суб'єктивної сторони, як це робить П.П. Осипов.

Зауважимо, що законодавець сам не може стверджувати про наявність чи відсутність суспільної безпеки в певних діяннях, а тим паче щодо того, чи є достатнім її ступінь для встановлення кримінально-правової заборони. Для прийняття відповідного рішення законодавцеві потрібні певні індикатори. До кола індикаторів суспільної безпеки, на наш погляд, слід віднести зокрема поширеність і динаміку діяння, позицію судової практики, суспільну думку, точку зору науковців (як у сфері права, так й інших наук, серед них технічних, у тих випадках коли, наприклад, з'являються нові пристрої та матеріали, використання яких може супроводжуватися заподіянням шкоди). Слід зазначити, що ці індикатори можуть і не спрацювати, причому як один із них, так і всі разом. Тобто, законодавець може й не отримати сигналу про наявність у суспільстві певних небезпечних діянь, але однак, попри невідання про них законодавця, вони через це не перестають бути суспільно небезпечними. Наведене підкреслює об'єктивний характер суспільної безпеки, а також той факт, що вона існує незалежно від позиції законодавця та його знань про неї. Варто відзначити, що може мати місце й зворотна ситуація – індикатор вмикається (скажімо, змінюється на гірше динаміка шкідливого діяння), проте цього виявляється замало для криміналізації. Така ситуація може пояснюватися недостатнім рівнем соціальної цінності суспільних відносин, на які відбуваються посягання, або відсутністю інших обставин соціальної обумовленості (приміром, наявна можливість успішної боротьби з діянням за допомогою інших (не кримінально-правових) заходів). З огляду на наведене вважаємо за потрібне переглянути власну позицію, викладену в публікації 2013 р., у якій зазначалося, що відносна поширеність діяння є самостійною обставиною, що визначає соціальну обумовленість охоронних кримінально-правових норм, а саме родовою факультативною [23, с. 212]. Як було аргументовано вище, вона виконує лише роль індикатора суспільної безпеки, спрацювання якого, до того ж, не обов'язково свідчить про її наявність.

П.А. Фефелов переконує, що поняття «суспільна безпека» слід живити лише стосовно *винної поведінки* людини. Що ж стосується ситуацій,

у яких шкода заподіюється без вини (випадок, казус) або внаслідок дії сил природи чи поведінки неосудної особи, то, на думку дослідника, їх (такі ситуації) слід характеризувати за допомогою терміна «небезпечність», а не «суспільна безпека» [24, с. 136]. Таку позицію поділяє і Ю.А. Демидов [7, с. 152]. Не можемо погодитися з наведеним судженням через такі міркування. Випадкове заподіяння шкоди також є небезпечним для суспільства, причому такою ж мірою, що й винне. Наявність збитку для потерпілого, якому, до прикладу, підпалили будинок, не залежить від того, відбулося це випадково чи ні, зробив це олігофрен чи психічно абсолютно здорова людина. У КК не дарма йдеться про *суспільно* небезпечні діяння, учинені в стані неосудності (ст.ст. 19, 92 та ін). Тому, на наш погляд, порівнювати подібні ситуації з діями сил природи, як це робить П.А. Фефелов (та Ю.А. Демидов, який поділяє його думку), немає достатніх підстав.

Також не можемо підтримати й Г.І. Начкебію, який, з одного боку, стверджує, що дії неосудних осіб є *фактично* небезпечними (оскільки вони психологічно пов'язані з переживаннями жаху), а з іншого – не визнає такі дії *соціально* небезпечними. Свою позицію правознавець обґрунтовує тим, що поняття «суспільна безпека» виражає соціальну оцінку поведінки людини за її соціальним значенням [25, с. 68]. Окрім наведених вище аргументів, підкреслюємо, що шкода (та загроза її спричинення) є не лише фактичною, а водночас і соціальною категорією.

Г.А. Крігер вважає, що «кожен з елементів злочину, являючи собою сукупність певних фактичних обставин і процесів об'єктивної дійсності, повинен бути не тільки наявним, але й відповідати певним вимогам, *мати певну якість, наявність якої в сукупності та взаємозв'язку з іншими елементами злочину і визначає суспільну безпеку діяння (курсив мій – О.П.), властиву злочину*» [26, с. 69]. З огляду на викладене постає питання: чи можна з наведеного дійти висновку, що в тому разі, коли один з елементів названою якістю не володіє, то й усе діяння не є суспільно небезпечним? Логічно припустити, що відповідь на нього має бути позитивною, оскільки йдеться про «наявність» якості. Якщо ж її немає, вона відсутня, то відсутня й перше посилення (логічна), а значить немає і «сукупності». Цей висновок побічно підтверджується наведеним далі абзацом, у якому науковець стверджує: «Так, суб'єкт злочину – це не просто людина – фізична особа, а й особа, яка через досягнення певного віку й осудності має здатність орієнтуватися в навколишній дійсності, правильно оцінювати соціальний зміст і значення своїх дій» [26, с. 69]. Тобто, якщо цих ознак немає, то суб'єкт уже не має тієї якості, про яку зазначалося вище. Отже, слідує висновок, що правник поділяє позицію, згідно з якою діяння малолітніх і неосудних осіб не є суспільно небезпечними. Протилежної точки зору дотримуються автори інших глав того ж підручника. Зокрема, Н.Ф. Кузнецова зазначає, що «об'єктивно суспільно небезпечне діяння є злочинним, якщо воно вчинене винне» [26, с. 48]. Звідси випливає, що існують суспільно небезпечні діяння, які злочинними не є. Такого ж висновку доходимо, проаналізувавши думку Г.М. Борзенкова: «суспільно небезпечні діяння психічно хворих обумовлені

їх хворобливим станом» [26, с. 94]. Таким чином, науковець визнає діяння психічно хворих осіб не просто «небезпечними», а «суспільно небезпечними». В аспекті викладеного, додатково до аргументів, висловлених нами під час аналізу позиції П.А. Фефелова та Ю.А. Демидова, уважаємо за можливе зауважити таке. У тих випадках, коли немає вини (казус) або немає однієї з ознак суб'єкта, шкода не перестає бути наявною, навіть більше, вона не стає меншою, а тому відсутність однієї з «якостей» не робить діяння в цілому *суспільно прийнятним*, нейтральним (не небезпечним). Крім того, передбачаючи певні діяння в кримінально-правових нормах, законодавець ніколи не виходить (і не має виходити) з того, що вони будуть учинятися без вини, або особами, які не мають ознак суб'єкта. На наш погляд, суб'єктивні ознаки (що входять в елементи суб'єкт і суб'єктивна сторона) можуть лише підвищувати або знижувати суспільну небезпеку діяння в цілому (діяння вчинене винне є більш суспільно небезпечним, ніж без вини; умисне діяння небезпечніше за необережне), але жодним чином уже не позбавляти його такої властивості. Визначальними при цьому будуть наслідки (шкода, заподіяна об'єктові), тому, тільки в разі, якщо немає, і не могло бути істотної шкоди, – діяння не є суспільно небезпечним (це й зазначає законодавець у ч. 2 ст. 11 КК).

Не зовсім вдалим видається твердження В.І. Осадчого про те, що «складовою частиною суспільної небезпеки злочинів ... є їх суб'єктивна сторона» [27, с. 58-59]. Вважаємо, що суб'єктивна сторона (також як і будь-який інший елемент чи ознака складу злочину) не може бути «складовою частиною» суспільної небезпеки. Думку про значення суб'єктивної сторони для характеристики суспільної небезпеки краще було б висловити таким чином: «суспільна небезпека, серед іншого, визначається також ознаками суб'єктивної сторони» або: «для характеристики суспільної небезпеки важливе значення мають ознаки суб'єктивної сторони». Крім того, під час характеристики кримінологічного чинника науковець зауважує, що «при оцінці суспільної небезпеки злочинів ... важливого значення набувають погляди, установки, якими суб'єкт керується при вчиненні злочину». Не заперечуючи проти важливості наведених обставин для характеристики суспільної небезпеки вчинюваних діянь, зазначимо однак, що вони мають значення для оцінки суспільної небезпеки *конкретного* вчинюваного злочину (одиночного явища об'єктивної дійсності), а не для визначення суспільної небезпеки як «безпосередньої підстави кримінально-правової відповідальності» [27, с. 57-58], про що власне й пише тут дослідник. Тобто, для соціальної обумовленості кримінально-правової норми варто говорити про суспільну небезпеку злочинів *певного виду*, і тут неможливо врахувати «погляди, установки, якими суб'єкт керується при вчиненні злочину». На нашу думку, ці обставини мають враховуватися при призначенні покарання відповідному суб'єктові, а саме для його індивідуалізації.

Наведене дає змогу підсумувати, що суспільна небезпека розкриває соціальну сутність злочину і, водночас, є категорією об'єктивною, такою, що не залежить від волі законодавця.

Висновки. Вкладене вище дозволяє стверджувати таке:

1. Про суспільну корисність кримінально-правових норм можна судити з назви того виду, до якого вона належить. Охоронні кримінально-правові норми слугують юридичною гарантією захисту відповідних регулятивних суспільних відносин. Для того, щоб виконувати роль такої гарантії, згадані норми повинні захищати лише такі суспільні відносини, рівень соціальної цінності яких є достатнім для кримінально-правової охорони.

2. Під час вирішення проблеми соціальної обумовленості недоречно виокремлювати таку групу факторів, як «соціальні», оскільки вони розкривають значущість для суспільства певного виду діяльності, а тому характеризують важливість відповідних суспільних відносин, переконують у потребі виділення їх як об'єкта кримінально-правової охорони. Інакше кажучи, названі фактори ілюструють (розкривають) характер суспільної небезпеки посягань на них, а тому є складовою частиною такої обставини соціальної обумовленості, як суспільна небезпека.

3. Суспільна небезпека має об'єктивний характер, тобто не залежить від свідомості та волі законодавця. Останній сам не може судити про наявність чи відсутність суспільної небезпеки в певних діяннях, а тим паче, чи є достатнім її ступінь для встановлення кримінально-правової заборони.

4. Відносну поширеність діяння не можна визнавати самостійною обставиною, що визначає соціальну обумовленість охоронних кримінально-правових норм. Вона виконує лише роль індикатора суспільної небезпеки, спрацювання якого, до того ж, не обов'язково свідчить про її наявність.

5. Безвинне заподіяння шкоди (випадак, казус), а також її спричинення особами, які не мають усіх ознак суб'єкта злочину (малолітніми чи неосудними) є суспільно небезпечними, а не просто «небезпечними», як іноді стверджується в літературі.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаються в дослідженні змісту та встановленні значення інших обставин соціальної обумовленості кримінально-правових норм.

Використані джерела:

1. Чучаев А.И. Уголовно-правовые взгляды Н.Д. Сергиевского: монография / А.И. Чучаев. – М.: Проспект, 2014. – 520 с.
2. Маркунцов С.А. Базовые положения теории уголовно-правовых запретов: монография / С.А. Маркунцов. – М.: Юриспруденция, 2013. – 252 с.
3. Пинаев А.А. Курс лекций по общей части уголовного права: в 2-х кн. / А.А. Пинаев. – Х.: «Юрид. Харьков», 2001. –Кн. 1: «О преступлениях». – 290 с.
4. Ильин И.А. О сущности правосознания: монография / И.А. Ильин. – М.: ТОО «Рарог», 1993. – 234 с.
5. Генрих Н.В. Предмет и метод уголовно-правового регулирования: история, теория и практика: монография / Н.В. Генрих. – М.: Норма; ИНФРА-М, 2011. – 320 с.
6. Горюх О.П. Принципи і загальні засади звільнення від покарання як проблема соціального замовлення / О.П.Горюх / Правова доктрина – основа формування правової системи держави: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю Нац. акад. прав. наук України та обговоренню п'ятиомної

монографії «Правова доктрина України» (м., Харків, 20-21 листоп. 2013 р.) ; редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.) та ін. – Х.: Право, 2013. – С. 657-661.

7. Демидов Ю.А. Обзор литературы о теоретико-ценностных исследованиях в уголовном праве / Ю.А. Демидов // Сов. государство и право. – 1980. – № 5. – С. 149-154.

8. Оробець К.М. Щодо сутності аксіологічного підходу в кримінальному праві / К.М. Оробець / Соціальна функція кримінального права: проблеми наукового забезпечення, законотворення та правозастосування: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 12-13 жовт. 2016 р.) ; редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.) та ін. – Х.: Право, 2016. – С. 214-216.

9. Гришук В.К. Соціальна цінність закону про кримінальну відповідальність / В.К. Гришук / Соціальна функція кримінального права: проблеми наукового забезпечення, законотворення та правозастосування: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 12-13 жовт. 2016 р.) ; редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.) та ін. – Х.: Право, 2016. – С. 38-43.

10. Козаченко О.В. Система кримінально-правових заходів у сучасному праві України / О.В. Козаченко / Соціальна функція кримінального права: проблеми наукового забезпечення, законотворення та правозастосування: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 12-13 жовт. 2016 р.) ; редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.) та ін. – Х.: Право, 2016. – С. 92-97.

11. Тацій В.Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України: монографія / В.Я. Тацій. – Х.: Право, 2016. – 256 с.

12. Зінченко І.О. До питання щодо соціальної обумовленості одиничних злочинів / І.О. Зінченко / Соціальна функція кримінального права: проблеми наукового забезпечення, законотворення та правозастосування: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 12-13 жовт. 2016 р.) ; редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.) та ін. – Х.: Право, 2016. – С. 160-163.

13. Нетеса Н.В. Щодо деяких аспектів прояву соціальної функції кримінального права / Н.В. Нетеса / Соціальна функція кримінального права: проблеми наукового забезпечення, законотворення та правозастосування: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 12-13 жовт. 2016 р.) ; редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.) та ін. – Х.: Право, 2016. – С. 196-201.

14. Курляндский В.И. Уголовная политика, дифференциация и индивидуализация уголовной ответственности / В.И. Курляндский / Основные направления борьбы с преступностью: сб. ст.; под ред. И. М. Гальперина и В. И. Курляндского. – М.: «Юрид.лит.», 1975. – С. 77-95.

15. Келина С.Г. Об основаниях и последствиях декриминализации деяний / С.Г. Келина // Сов. государство и право. – 1988. – № 11. – С. 12-18.

16. Кузнецова Н.Ф. Преступление и преступность: монография / Н.Ф. Кузнецова. – М.: Изд-во МГУ, 1969. – 232 с.

17. Коган В.М. Социальные свойства преступности: учеб. пособие / В.М. Коган. – М.: Изд-во Акад. МВД СССР, 1977. – 91 с.

18. Прохоров Б.С. Преступление и ответственность: монография / Б.С. Прохоров. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1984. – 136 с.

19. Ляпунов Ю.И. Общественная опасность деяния как универсальная категория советского уголовного права: учеб. пособие / Ю.И. Ляпунов. – М.: Изд-во ВШМ МВД СССР, 1989. – 117 с.

20. Шульга А.М. Кримінальне право України: основні питання та відповіді: навч. посіб. / А.М. Шульга, В.І. Павликівський. – Х.: Берека-Нова, 2008. – 304 с.

21. Иванов Н.Г. Общественная опасность деяния как онтологическая основа криминализации: монография / Н.Г. Иванов. – М.: Проспект, 2016. – 80 с.
22. Осипов П.П. Теоретические основы построения и применения уголовно-правовых санкций: аксиологические аспекты : монография / П.П. Осипов. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1976. – 135 с.
23. Пашенко О.О. Обставини, що визначають соціальну обумовленість охоронних кримінально-правових норм (законів про кримінальну відповідальність) / О.О. Пашенко / Актуальні проблеми кримінальної відповідальності: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 10-11 жовт. 2013 р. ; редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.) та ін. – Х.: Право, 2013. – С. 210-213.
24. Фефелов П.А. Общественная опасность преступного деяния / П.А. Фефелов // Сов. государство и право. – 1977. – № 5. – С. 135-142.
25. Начкебия Г.И. Предмет науки уголовного права: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04: уголовное право и уголовный процесс; криминология; криминалистика; уголовно-исполнительное право / Г.И. Начкебия ; Тбил. гос. ун-т им. Иване Джавахишвили. – Тбилиси: [б.и.], 1997. –74 с.
26. Советское уголовное право. Общая часть: учебник / Г.Н. Борзенков, Е.В. Ворошилин, Ю.А. Красиков и др. ; под ред. Г.А. Кригера, Н.Ф. Кузнецовой, Ю.М. Ткачевского. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Изд-во МГУ, 1988. – 368 с.
27. Осадчий В.І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності: монографія / В.І. Осадчий. – К.: Атіка, 2004. – 336 с.

Стаття надійшла до редколегії 07.02.2017

Пашенко А. А. Общественная полезность уголовно-правовых норм

В статье доказывается, что при характеристике социальной обусловленности уголовно-правовых норм следует говорить об их общественной полезности, а когда речь идет о криминализации – об общественной опасности соответствующих деяний или степени такой опасности. Автором обосновывается, что невиновное причинение вреда (случай, казус), а также его причинение лицами, не имеющими всех признаков субъекта преступления (малолетними или невменяемыми) являются общественно опасными, а не просто «опасными», как иногда утверждается в литературе.

Ключевые слова: уголовно-правовые нормы, социальная обусловленность, криминализация, общественная полезность уголовно-правовых норм, общественная опасность деяний.

Pashchenko O. Public Utility of Criminal-Law Rules

On the public utility of criminal-law rules can be seen even from the name of the species to which it belongs. Thus, the social utility of criminal law enforcement, obviously, is that they protect the respective public relations from dangerous encroachment; regulatory – that they regulate these social relationships, establish proper behavior for their members (entities); rules-definitions – in that they determine the content of certain criminal concepts; incentive – that they encourage a person to certain behavior, useful to society.

Note, that academics, who turned in their studies to analyze issues of social protection of conditionality of criminal law, in circumstances such as conditionality (criminalization factor) is not called public utility, but rather a public danger, or the degree of public danger. We believe the issue is relevant only when spoken about the danger of acts of taking which prohibits certain rule. That is appropriate for criminalizing the act must be socially dangerous (to have a high enough degree of public danger). In the case address the problem of social

conditioning (not criminalize) the situation should be viewed from two sides. For one, when exploring social conditioning criminalization of acts of a certain type, the output compared to the above also does not change. On the other hand, when it comes to social conditioning own criminal law (and not the act, responsibility for which it provided), then the social danger we talk about are not as rule can be "dangerous" itself.

Very important is also the fact that the concept of "social dangerousness act" (or "degree of public danger of the act") can not characterize the social determination of criminal law of other species (not protected). Not even logical to try to find some kind of danger in regulatory, incentive norms and rules-definitions. That category of "social dangerousness" in relation to criminal law does not have a universal character. In contrast, the category of "public utility" has this ability, which is why it makes sense to use it in determining the social conditioning of criminal law (laws on criminal liability).

So when it comes to social conditioning of criminal-law rules of all kinds, should talk to their public utility and when to criminalization – the social danger of relevant acts or extent of such danger.

Public danger is objective, that is independent of the mind and will of the legislator. Last he can not judge the presence or absence of social danger of certain acts, and especially on whether it is sufficient to establish the degree of criminal legal prohibitions.

The relative incidence of acts can not recognize an independent factor that determines the social conditioning of protection of criminal-law norms. It serves only as an indicator of public danger, operation of which, moreover, does not necessarily indicate its presence.

Innocently harm (case, incident) and it cause a person who has no all the characteristics of the perpetrator (minor or insane) is socially dangerous, and not just "dangerous", as some claimed in the literature.

Key words: *criminal-law rules, social conditioning, criminalization, public utility of criminal-law rules, social danger of acts.*

УДК 347.9

**В. М. Пекарчук,
Н. В. Пушенко**

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО СУДУ – ПОМІТНИЙ КРОК ДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано закладання основ нової парадигми судочинства в Україні – запровадження електронного суду, інтеграцію останніх досягнень у галузі мережових технологій у судочинство та вдосконалення наявної нормативно-правової бази щодо визначення процедури електронної взаємодії судів з державними органами та установами й учасниками процесу як загальної тенденції світової практики – і на цій основі збільшення ступеня прозорості системи правосуддя та підвищення довіри до неї з боку суспільства.

Ключові слова: *електронний суд, інформаційні технології, електронна подача документів, судочинство, електронний документообіг.*

Постановка проблеми. За роки незалежності в Україні відбувалися зміни в принципах і механізмах функціонування судової гілки влади, сформована нова система судочинства. Водночас з дня набрання чинності Закону України «Про судоустрій та статус суддів», прийнятого 02 червня 2016 року, в Україні фактично стартувала судова реформа. Прийняття вказаного нормативно-правового акта свідчить про закладання основ нової